

פרשת שמות

שמות

[א]

שמות נכרים

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. (שמות פרק א,א)

שלא שינו את שמם

מפורסם מאוד במדרשי חז"ל, שאחד מן הסיבות שזכו בני ליגאל ממצרים הוא שלא שינו את שמם. וז"ל המד"ר (שמות רבה א,כח) וירא איש מצרי, אמר רב הונא בשם בר קפרא, בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את שמם, ושלא שינו את לשונם, ושלא גלו סודם, ושלא הפקירו נשותיהם.

ועי' בספר בעל הטורים (שמות פרק א פסוק א) עה"פ ואלה שמות בני ישראל הבאים, ר"ת שביה שאפילו כשהיו בשביה "שמות בני ישראל", שלא שינו שמותם. וזהו שאמרו חז"ל (פדר"א פרק מח) בשביל ג' דברים נגאלו ממצרים, בשביל שלא שינו שמותם וכו'. וג"כ ואלה, וא"ו מוסיף על ענין ראשון, וימת יוסף (בראשית נ כו), ואלה שמות שצוה להם שלא ישנו שמותם, ואמר להם אף על פי ששינו שמי וקורין אותי צפנת פענח, (שם מא,מה) אתם אל תשנו שמותיכם.

האם עוברים על איסור תורה

עי' בשו"ת מהר"ם שי"ק (יו"ד סי' קסט) שטוען שאם נקראים בשמות הגוים, עוברים על איסור דאורייתא של "לא תלכו בחוקות הגוים" ועוד כמה לאוין המובאים ברמב"ם הלכות עבודת כוכבים (פרק יא,א). וז"ל אין הולכין בחקות העובדי כוכבים ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן, שנאמר ולא תלכו בחקות הגוים, ונאמר ובחקותיהם לא תלכו, ונאמר השמר לך פן תנקש אחריהם, הכל בענין אחד הוא מזהיר שלא ידמה להן, אלא יהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו, וכן הוא אומר ואבדיל אתכם מן העמים, לא ילבש במלבוש, המיוחד להן, ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין וזה הנקרא בלורית, ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עכו"ם כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהן עושין, וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן לוקה.

א"כ טוען המהר"ם שי"ק, שכ"ש שאסור לדמות להם בשמם, ועליו לעשות כמו שעשו אבותינו, כמו שנאמר "ויהי שם לגוי" ודרשו חז"ל מלמד שהיו מצוינים שם.

טענת השר הגוי

עוד כתב שם שביקר אצל שר אינו יהודי, והתרעם על זה שהגוים מתכבדים בשמם המקוריים, ואינם מוכנים בשום פנים לשנותם, אבל היהודים שהם מקדמוני האומות, קיומי העולם, בושם עצמם להקרא בשם העצם, ומשנים שמם לשם אומות העולם, וגנאי גדול הוא להם.

השם שי"ק

המהר"ם שי"ק היה נאה דורש ונאה מקיים, שידועה שכשחייבו כל אחד לבחור לו שם משפחה, בחר המהר"ם שי"ק בשם שי"ק, ראשי תיבות **ש**ם **י**הודי **ק**ודש.

שמות גוים בגט

המהר"ם שי"ק בסוף התשובה מביא דברי ר"ת הובא בתוספות (גיטין לד, ב) ד"ה והוא דאתחזק בתרי שמי וז"ל שאלו לר"ת על מומר לעבודת כוכבים שגירש את אשתו, ולא נכתב בגט אלא שם של יהדות, ולא שם של עובד כוכבים, והשיב ר"ת **חלילה להזכיר שם עובד כוכבים בתורת משה וישראל**. וכתב מהר"ם שי"ק שמטעם זה בפולין לא כותבין שום כינוי שם של גוי בגיטין. אבל הוא עצמו הביא שהחת"ס (חלק אבה"ע ח"ב סי' קיח) שלא כתב ר"ת אלא על שם שמורה על כפירה בתורת משה רבינו. נראה דכוונתו ששם מיירי במשומד ולכן אין לכתוב שמו האיננו יהודי בגט, אבל יהודי שומר תורה בוודאי חייב לכתוב שמו בגט.

תרגום של השם

ראיתי בשם הראגשצאבער (שו"ת צפנת פענח סי' ערה) שאם רק מתרגם שם יהודי בלשון לעז, אז אין בכך כלום, כגון לקרא לזאב - וואלף וכיוצא בזה.

האנוסים

המהרשד"ם (יורה דעה סימן קצט) נשאל על האנוסים שבאו מפורטוגל, והיו להם שמות כשמות הגוים, ואחר שבאו לבקש את ה' ואת תורתו, שינוי שמם לשמות בני ישראל, ויש להם צורך לכתוב ממקום אשר הם יושבים ביהדותם, אל המקום אשר היה להם שמות כשמות הגוים, האם יכולים לכתוב ולשנות שמם כשמות אשר היו להם בגיותם, או אם יש חשש איסור בדבר, מפני שנראה מקיים היותו עדיין גוי, ובלתי מודה בתורת ה'.
המהרשד"ם השיב דוודאי מדת חסידות הוא להרחיק האדם עצמו בכל מיני הרחקת שאיפשר, ובפרט למי שעברו על ראשו המים הזדונים, אכן מן הדין דבר ברור הוא שאין בזה חשש איסור כלל.

האיסור לומר שהוא גוי

אלא דהק' על עצמו, ממה שכתב הטור (יו"ד סי' קנז) וז"ל אסור לאדם לומר שהוא גוי כדי שלא יהרגוהו, דכיון שאומר שהוא גוי הרי מודה לדתם וכופר בעיקר עכ"ל, והכא נמי כיון שקורא עצמו בשם גוי הוה ליה כאומר שהוא גוי ואסור, ואפילו אם תימצא לומר דהתם שאני, (נראה דרצה לומר דשם הוא אומר בפה מלא שהוא גוי, משא"כ בנ"ד הוא רק הולך עם שם גוי) אבל שם יש סברא להקל משום שהוא מציל עצמו מן המיתה, ואפ"ה אסור, הכא דלא הוי אלא לצורך ממון, או ד"א, היה ראוי לאסור.

אבל כתב שפשוט בלי ספק שהוא מותר, ומביא ראיה ממה שאמרו בנדרים (סב, ב) אמר רבא שרי לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא אכרגא, מ"ט לאברוחי אריא מיניה הוא דאמר, ונחלקו בזה רש"י ושאר ראשונים, לפי פרש"י עבדא דנורא היינו עבד של ע"ז פלונית, ולדבריו הוי ק"ו וכן בנו של ק"ו שמותר בנ"ד, דהשתא התם שמראה את עצמו בפירוש עבד הע"ז, כי מפני זה פטורים מהמס, מותר משום דמוכח מלתא דלא אמר הכי אלא לאפטורי מכרגא, הכא בנ"ד שהוא יהודי ועובד ה' ואינו עומד הוא עצמו במקום שהולך שם הכתב, שיחזיקו אותו הגוים לגוי, אלא כדי שאם יבא הכתב ביד גוי לא יפסידו נכסיו בחשבם מגוי הם, והם אינם יכולים לידע מי הוא זה ואי זה הוא הנקרא בשם זה. ומי שנשתלח אליו הכתב כבר יודע כוונתו, וברור לו שהכותב יהודי, פשיטא ודאי דמותר.

שאר הראשונים פירשו עבדא דנורא אנא, עבד לאיש שהוא כומר לעובדי האש, דמשמע דדווקא שמראה עצמו עבד לכומר, וא"כ כבר אפשר לומר שהוא יהודי, ואפי"ה עובד לאותו כומר, וכמ"ש הכתוב ומך אחיך עמך כו' עד לעקב משפחת גר, ומשום הכי מותר, הא אם מחזיקים אותו לגוי אסור. א"כ בנידון דידן נמי יהיה אסור, שמראה שהוא גוי, ועי"ש מה שתירץ.

לבישת כלאים להבריה מכס

עי"ש עוד שהביא דברי שו"ת מהרי"ק (שרש פח) שדן בסוגיא דפ' הגוזל (בבא קמא קיג,א) לא ילבש אדם כלאים אפילו על גבי עשרה בגדים, והגמ' מביא ברייתא שנחלקו בזה ר"ע ור"ש, וז"ל אסור להבריה את המכס, ר"ש אומר משום ר"ע מותר להבריה את המכס, ופי' בהגהת סמ"ק ז"ל וי"מ דמאן דשרי להבריה בו דהיינו להראות בו שאינו יהודי, וכגון במכס שאינו מוטל אלא ליהודים, המהרי"ק מוכיח מכאן ק"ו לנידון דידיה שמותר ללבוש בגד מיוחד לרופאים.

אלא שכתב שם שאפילו למאן דפליג עלייהו, ומפרש דהאי להבריה בו את המכס, היינו שאין פורעין מכס מבגדים שהאדם לובש בהם, אבל להראות בו שאינו יהודי אסור, פשיטא ופשיטא דע"כ לא קאסר אלא התם דוקא שלבושו מוכיח עליו שאינו יהודי, מאחר שהוא לבוש האיסור ליהודים, וגם מתכוין הוא בכך שלא יכירוהו שהוא יהודי, התם הוא דיש לדמותו להיהא דפרק בן סורר ומורה (סנהדרין עד,ב) דאפילו לשנויי ערקתא דמסאנא אסור, אבל בכה"ג פשיטא דשרי לכו"ע שהרי אין הלבוש הזה הוא אסור ליהודים כלל ע"כ.

ולכן טוען מהרשד"ם שגם בנ"ד נוכל לומר כדברי מהרי"ק ז"ל דלדברי המתיר ק"ו לנ"ד, דהשתא התם דעביד מעשה בידים, והלבישה בעצמה הוא דבר איסור כלאים, אנו מתירים לו כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי, נדון שלנו שאין הכוונה אלא כדי שלא יכירו הכותב אם הוא יהודי אם גוי, לא שיחשבו על זה האיש הנראה לעיניהם, כי עינים להם ולא יראו, כ"ש וק"ו שהוא מותר.

ראיה מסוגיא דגיטין

גם החילוק שחלק מהרי"ק ז"ל לדעת האוסרים, יש לחלק בנ"ד ונאמר דעד כאן לא קאסרי התם אלא דוקא התם שלבושו מוכיח עליו שאינו יהודי מאחר שהוא לבוש האסור ליהודים, אבל שמות הגוים אינם אסורים ליהודים, וראיה לדבר דאמרינן (גיטין יא,ב) גיטין הבאים ממדינת הים אעפ"י ששמותיהם כשמות גוים כשרים, מפני שרוב ישראל שבחוצה לארץ שמותיהם כשמות גוים. (וגם בא"י היו שמותיהם כשמות גוים, דאין חילוק בין א"י לחו"ל אלא רוב, וכמו שנראה שם מפרש"י) ולא תימא דוקא שמות הרגילים ישראל וגוים יחד, אבל שמות מובהקים לגוים לא, שהרי מתוך דברי הרא"ש משמע בפירוש שהיו ישראלים נקראים כשמות מובהקים של גוים, שכתב וז"ל אמר לו לא בא לידנו אלא גט שהיו חתומים עליו לוקוס ולוס, והכשרנוהו דכיון דלא שכיחי ישראל בשמות הללו, ודאי לא טעה השליח להחתים אנשים כאלה שהם דומים בשמותם לגוים, עד שחקר ופשפש אחריהם ונודע לו שישראלים הם והחתימם. הרי בפירוש שישראל שקורא עצמו בשם שמות גוים מובהקים ישראל כשר הוי, וכשר לחתום בגט.

משמע שהמהרשד"ם מוכיח מהא דביו כשרים לעדות אע"פ שחתמו בשמות גוים, ולא משום עצם העובדא ששמותיהם כשמות הגוים. וצ"ע שאפילו אם נאמר שיש איסור ליקרא בשמות גוים, מאן יימר שיפסול לעדות מחמת זה. ואולי אם נאמר כדברי המהר"ם שי"ק, שעובר אלאו דלא תלכו בחוקות הגוי, וכאן עובר ע"י מעשה שהרי הוא חתם, א"כ חייב מלקות וממילא נפסל לעדות, כדאיתא בשולחן ערוך (חושן משפט סימן לד,א) איזהו רשע, כל שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות. אבל עדיין צ"ע דמן הסתם כולם שוגגין, דאטו ברשיעי עסקינן. (עי' פתחי תשובה שם בשם שו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' קמז) שפשוט דמי שהרג נפש בשגגה, כשר לכל עדות אף קודם שעשה תשובה, עי"ש שמחלק בין פסול עדות לפסול חזן.)

ויעוין בחידושי הרשב"א (שם) שכתב בין הדברים וז"ל, אבל שמהתא אחרוני שדומין קצת לשמות ישראל, שיכולין מכתבי הגט לטעות בהן ולומר שישראל הם, **משום דשכיחי ישראל אחד מאלף דמסקי בשמהתיהו.**

אסור ללבוש כבגדי גוים שיחשבו שהוא גוי

להלכה נפסק בשולחן ערוך (יורה דעה סימן קנז,א) אסור לאדם לומר שהוא עובד כוכבים כדי שלא יהרגוהו. אבל אם כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי משנה מלבושו בשעת הגזרה, מותר כיון שאינו אומר שהוא עובד כוכבים. הגה ואפילו לובש כלאים. (נ"י פרק הגזול בתרא). ואף על גב דאסור לומר שהוא עובד כוכבים, מ"מ יוכל לומר להם לשון דמשתמע לתרי אפין (נמוקי יוסף פ' הגזול), והעובדי כוכבים יבינו שהוא אומר שהוא עובד כוכבים והוא יכוין לדבר אחר. וכן אם יוכל להטעותם, שהם סוברים שהוא עובד כוכבים, שרי. (ת"ה סי' קצ"ו) וכן בדרך זה. וכל זה לא שרי רק במקום סכנה, **אבל שלא במקום סכנה כגון שילבש בגדי עובד כוכבים שלא יכירוהו שהוא יהודי ויעביר מכס, או כדומה לזה, אסור.** (אשיר"י ונ"י פרק הגזול בתרא ות"ה סימן קצ"ו ושאר פוסקים). ולפי"ז יש מקום לומר שליקרא בשם אינו יהודי כדי שלא יבינו הגוים שהוא יהודי, יהיה אסור כמו שאסור ללבוש בגדיהם.

ועי' במהרשד"ם שבנידון דידה מתיר, משום שכל מה שאוסרים ומחמירים הפוסקים ז"ל אינו אלא שלא ישנה האדם עצמו וגופו בפני הגוים, שלא יחשבוהו לגוי ויאמרו ויראו באצבע פלוני זה גוי הוא, ואיכא חלול השם, אבל במה שכותב צרכיו ואח"כ חותם שמו כשם גוי ומי שנשתלח אליו הכתב יודע בודאי שהוא יהודי, ואחרים הרואים הכתב חושבים שנכסים אלו אינם מיהודי אלא מגוי, ואינם יודעים האיש בעצמו, וכ"ז ג"כ אינו דבר של פרהסיא דלימא דאיכא חלול השם חלילה, מותר. כל זה לא שייך אלא במקרה של מהרשד"ם שאינו עומד בפניהם אבל ללכת בשם גוי לדבריו יהיה אסור.

לקרא לבת על שם אמו שיש לה שם לועזי

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ד סימן סו) נשאל ממי שרוצה לקרא לבתו על שם אמו, שיש לה שם לועזי, האם לשנות שם לעז לשם בלשון הקודש. ענה הגרמ"פ זצ"ל שלענין לקרא בשמות של לעז אף **שהוא דבר מגונה**, אינו איסור. שהרי מצאנו כמה שמות של לעז מכל מדינה ומדינה, במשך הזמן דגלות הארוך שנתחלפו המדינות, שאף שמסתמא צווחו מתחלה נשתקעו השמות בין ישראל, עד שנקראו כבר לשמות ישראל. וגם גאוני עולם מגדולי הראשונים כבעל המגיד משנה, ששמו היה **רבינו ווידאל**, וכמה גאוני כמו שמצינו בתשובות ראשונים, וגם שם מיימון אביו של הרמב"ם כנראה שהוא שם לעז, שלכן ח"ו לנו לומר שלא עשו כהוגן, **דאחרי שכבר נתרגלו ישראל באלו השמות אין בזה שייכות לטעם הגנאי**, ואין לשנות לקרא שם בנו או שם בתו על שמות הזקנים והזקנות שנקראו בשמות לעז, שהוא ענין כבוד המשפחה שעליו לכבדם, וכ"ש כשיש עליו לקרא על שם הוריו ממש שחייב בכבודם. וכן מצינו בדברי חז"ל במדרשים שקורין עכשיו הבנים והבנות ע"ש דורות הקודמים. א"כ צריך לקרא כפי השם שנקראו, אף שהוא שם לעז בלא שינוי. ולכן כשתלד אשתך תחיה בשעה טובה ומוצלחת, והולד תהיה בת תקרא אותה על שם אמך ע"ה.

לקרא על שם מי שמת צעיר

אבל אומר הגרמ"פ זצ"ל שהיות ואמו מתה צעירה בימים, וגם שלא כדרך סתם מתים, יהיה כדאי לקרא משמות אמך רק שם גיטל, כי שם דריזל בהוספת הדל"ת לא ידוע לי איזו שם הוא, ובלא שום מובן, וכתב שאם אפשר להוסיף עוד שם משמות הצדקניות שבקראי היה טוב, אם אפשר בשם חנה, ותקרא גיטל חנה, או חנה גיטל, ואין קפידא בזה.

מדברי הגרמ"פ זצ"ל אלה רואים שסובר שאע"פ שמוסיף שם, עדיין נחשב שהתינוקות נקרא ע"ש הסבתא, ודלא כאלו שאומרים שאם מוסיף שם אז הופכו לשם אחר. לענין מה שייעץ להשואל להוסיף שם, היות והאמא מתה צעירה ובדרך משונה, כדאי לציין פסק מעניין מהגר"ח קניבסקי שליט"א, שבדידי הוי עובדא. כשנולדה הנכדה שלי שרה שתחי', ורצו לקרא לה ע"ש בתי שרה ע"ה, אז החתן שלי שלח אל הגר"ח שליט"א לשאול לו איזה שם להוסיף לשרה, (חיה, שיקרא לה חיה שרה, או נחמה, שיקראו לה נחמה שרה) שהתשובה שלו הפתיע את כולם, שאמר לקרא לה רק שרה, ועל שם שרה אמנו ע"ה. כנראה הוא חושב שלהוסיף שם אין זה נקרא ע"ש המת, (וכך גם שמענו בשם הסטייפלר זצ"ל והחזו"א זצ"ל) וע"י שנקרא לה ע"ש שרה אמנו ע"ה, יפטור הבעיא שאין לקרא ע"ש מי שמת צעיר לימים. הגרמ"פ שם מוסיף, שאם אין טעם לשום שם, יש בוודאי לבחור בשם אחד מהנביאים והצדיקים שבפסוקים, או למי שהכרנוהו בדור זה לצדיק וגאון אף כשהוא חי.

שם בארמית

ע"ש עוד שדן לגבי הא דמצינו הרבה שמות של אמוראים שנקראו בשם הארמית, כגון ר' פפא ור' זביד ומר זוטרא ומר קשישא ומר ינוקא, ורוב הגאונים נקראו בשם ארמית, אך כתב דאולי יש לומר דארמית שאני כדאיתא בירושלמי סוטה (פ"ז ה"ב) לא תהא לשון ארמי קלה בעיניך שהרי הוא נמצא בתורה ובנביאים ובכתובים, וגם עיקר הגמ' דבבלי וירושלמי הוא בארמית, ותרגום אונקלוס הוא בארמית, והקדיש הוא בארמית, שלכן אולי גם השמות עדיפי, וגם הרבה שמות דארמית היו בעולי בבל ושמות אנשי כנסת הגדולה היו רובן דארמית.

קודם מתן תורה

עוד טוען שם הגרמ"פ זצ"ל חידוש נפלא, דזה ששיבחו חז"ל (ויק"ר לב) בגלות מצרים שלא שינו את שמותן, הוא לקודם מתן תורה, שלא היה היכר גדול בשביל קיום המצות דבני נח, ובפרט שחלק גדול מישראל עבדו ג"כ ע"ז, ורובן לא מלו את בניהם עד סמוך להגאולה כשהיו צריכין לאכול הפסח, ומשמע שהיה רוב גדול לבד שבט לוי, שהם מלו את בניהם כדכתיב בברכת משה, ובריתך ינצורו.

ולכן בשביל האמונה שיגאלו, ורצו שיהיו ניכרין שהם ישראל, הנהיגו להקפיד שלא ישנו את שמם ולא ישנו את לשונם, ומטעם זה שייך זה להגאולה, משום שבשביל אמונת הגאולה הקפידו על זה, אבל אחר מתן תורה אין לנו חיוב מדינא וגם לא מענייני זהירות ומוסר, אלא מה שנצטוונו התרי"ג מצות לדורות, כפי שנאמרו בתורה שבעל פה ולכן לא הקפידו על זה רבותינו. אבל הוא מסיים שאף שמסתבר כן מסתפינא לומר זה בלא ראיות גדולות.

[ב]

שמות רשעים

שם אליעזר

כתב בשו"ת מבי"ט (חלק א סימן רעו) להחכם הר' אליעזר, שאינו נקרא על שם אליעזר עבד אברהם, משום שאין שם ארור כנען נדבק בברוך, ועוד הרי אמרו חז"ל (יומא לח,ב) מאי ושם רשעים ירקב, אמר רבי אלעזר רקביבות תעלה בשמותן, דלא מסקינן בשמייהו, אלא שנקרא על שם אליעזר בן משה רבינו ע"ה. וכן מצינו בתוספות למסכת שבת (יב,ב) וז"ל נראה לר"י דשפיר גרס שבנא, דאטו אם אחד רשע ושמו אברהם לא נקרא בשם זה אחר, ומשה שקרא לבנו אליעזר צ"ל שהתכוון על שם "אלקי אבי בעזרי".

ועי' בספר שם הגדולים (ערך א' מר רב אברהם גאון) שהעיר החיד"א ששם שבעצמותו הוא שם טוב ונאה, לא משגחין בזה שאדם רשע נקרא כך, ולכן לא חש משה רבינו לקרא לבנו אליעזר. ועי' ש' שמביא מספר בשמים ראש (סי' קצ) שדן לגבי לקרא בשם ישמעאל, וכתב שלא צריך להגיע למה שכתוב במדרש שישמעאל עשה תשובה, משום שהשם ישמעאל בעצם הוי שם טוב, "ישמע קל". (אבל כידוע יש פולמס גדול על הספר הנ"ל האם באמת הרא"ש כתב אותו, האבני נזר כותב עליו דברים חריפים מאוד, וגם החת"ס כתב עליו שהוא מזויף, אבל הגרע"א מביא אותו הרבה פעמים, ועי' בשם הגדולים מערכת הספרים אות ב' שהמהר"צ חיות תמך בו, עי"ש) [שמעתי שכשהיה הגר"ח מוולאזין ילד, שאלו אותו להגיד דבר תורה, פתחו סידור ונפתח לברייטא דר' ישמעאל, אמרו לו להגיד "ווארט" על הברייטא. אז הוא שאל למה כתוב רבי ישמעאל אומר, הרי אין כאן בר פלוגתא, עוד הקשה איך קראו לו ישמעאל, הרי ישמעאל רשע היה. אלא שבי"ג מדות כתוב כלל ופרט, וכלל ופרט, היינו שיש נ"מ אם הכלל כתוב ראשון, או הפרט כתוב ראשון. וקשה הרי אין מוקדם ומאוחר בתורה, אלא ע"כ שר"י סובר יש מוקדם ומאוחר בתורה. ולפי"ז מיושב למה כתוב ר"י אומר, ולא אמר ר"י, משום שבאמת אין זה דעת כולם מסכימים אתו, שיש שסוברים אין מוקדם ומאוחר בתורה. ולפי"ז מובן איך קוראים לו ישמעאל משום שאם יש מוקדם ומאוחר אפשר לדרוש למה כתיב (בראשית פרק כה, ט) ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה, שהקדימו יצחק לישמעאל, ומכאן דרשו חז"ל (בא בתרא טז, ב) שישמעאל עשה תשובה בחיי אביו, דלמ"ד אין מוקדם ומאוחר אין לדרוש זה שהקדים יצחק לישמעאל. לעיקר הענין מן הסתם באותו פסוק לכו"ע יש מוקדם ומאוחר.]

שמות מלפני מ"ת כגון נח ויפת

עוד כתב שם (מבי"ט) שלא יקרא בישראל לכתחילה לא שם אדם ולא שם נח, דהנודר מבני נח מותר בישראל כמו ששינונו בנדרים. ואפילו "שם" ו"עבר" לא יקראו, דלא מסקינן שם אלא בשם מי ששמר את התורה כולה, והנקרא בשם יפת וכיוצא בו מאשר קדמו לאברהם, אינו בכלל מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו.

אבל עי' בברכי יוסף (יורה דעה סימן רסה, ו) שמביא שהכנה"ג כבר תמה על המבי"ט, שהרי מצינו (ברכות לג, א ולח, ב) ר' בנימין בר יפת, וח"ו שאביו של ר' יפת פרץ גדר חכמים, וזכה לבן גדול בתורה וחסידות כר' יפת. וכיוצא בזה יש להעיר מעקביא בן מהללאל (עדות ה, א ואבות ג, א). אבל מסיק שהעולם אין נוהרים בזה, וקראו בשמותם אדם נח וכיוצא.

אבל עי' בספר שם הגדולים הנ"ל שמביא שכבר העירו עליו דמאן יימר שיפת היה ת"ת, אולי רק בנו נמנה בין הת"ת. וכמו"כ פקפק על הראיה מעקביא בן מהללאל, דמאן יימר שאביו היה ת"ת. וכתב על זה החיד"א דאשתמיט מיניה דברי ספר היוחסין שמנה ר' יפת אביו של ר' בנימין בכלל האמוראים.

ועי' בשו"ת תשובה מאהבה (חלק א סימן לה) שמביא דברי הברכ"י, ומוסיף שמצינו שראובן קרא לבנו בכורו חנוך, אף שהיה שם חנוך קודם אברהם אבינו ע"ה, הרי לן שאין קפידא.

שם קרח ושאול

עי' בשו"ת חתם סופר (אבן העזר ב סימן כב) שדן שאין לקרא בשם זמה, ובית לוי שקרא בנו זמה, אולי לא ידעו עדיין מה שאמר דוד המלך ע"ה ברה"ק, "אשר שם שמות בארץ", וכמאמר חז"ל (ברכות ז, ב) מנא לן דשמא גרים, אמר רבי אליעזר דאמר קרא (תהלים מו) לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ, אל תקרי שמות אלא שמות, ולא נזהרו בזה שהרי קרא לבנו קרח והוא שם אלופי אדום, ולא נזהרו גם בזה ד"ש רשעים ירקב", וחזי מה עלתה ביה בקרח, עוד כתב שם שגם קיש אבי שאול לא נזהר בזה, וקרא לבנו שאול אע"פ שאחד ממלכי אדום נקרא שאול,

כדכתיב "שואל מרחובות הנהר, ממלכי אדום אשר מלכו לפני מלוך מלך לבני ישראל", וחזי מה עלתה ביה. החת"ס גילה לנו דבר נורא, שקרח ושואל לא הצליחו, משום שהשם שלהם היה שם של בני אדום.

[ג]

שם בן לבת ובת לבן

ע"י בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ז סימן מט - קונ' אבן יעקב פרק יג) שדן האם יש לקרא לבן בשם בת, או הפוך. וכתב שמצד המנהג מצינו בספרי שמות הגיטין, שכן נהוג בהרבה מקומות מאז ומקדם, ליתן לזכרים שם אחרי הנקבות, וכן לנקבות שם אחרי הזכרים. ע"י בספר ערוה"ש סי' קכ"ט בשמות נשים אות יהודית, וז"ל שם, יש שקורין אותה יודית או יודת בלא יו"ד, ולכאורה הוא משם יהודית, ויש לכתוב יהודית המכונה יודית או יודת. אבל האחרונים כתבו שלא לעשות כן שלא יכתובו רק יודית או יודת בלבד לפי שלפעמים אין שם זה על שם יהודית אלא שדרך ליתן לנקבות שם אחרי הזכרים אם נצרכים לכך וכשהיה שמו יודא קורין לה יודית, וגם מהב"ש משמע ששם יודית אינו שייך ליהודית ע"ש. ועי"ש לגבי השם מיכלה, שצריך לכתוב יו"ד אחר המ"ם וה"א בסוף, ושם זה נגזר מן מיכל בת שאול, כ"כ הב"ש אבל הטיב גיטין (סק"ב) כתב דבמדינתנו מרגישים יו"ד אחר הלמ"ד, ואם לא נכתוב יו"ד הוה שינוי השם, ולכן צריך לכתוב מיכליא ובאל"ף לבסוף עכ"ל. וכן עיקר ואין לשנות דבאמת במדינתנו אין שם זה אחר מיכל בת שאול אלא על שם איש שהיה שמו מיכל ולכן אין כותבין ה"א לבסוף אלא אל"ף ויו"ד אחר הלמ"ד.

חשש שלא יוליד

אבל מצינו בספרי האחרונים שכתבו שאין לתת שם לנקבות אחרי הזכרים, או משום חשש דאולי לא יהיו מסוגלים על ידי זה להוליד בנים, או משום שיש בזה משום הורדה לזכר הנפטר. עוד הביא שם מספר שו"ת מילי דאבות (ח"א חאה"ע סי' ד') שהזכיר באזהרה לבניו שלא לקרות הבת שנולדה אצלם אחר שם של זכר, וציטט להם מספר ברית אבות שכתב לחוש בזה משום כושר לידה, לפמ"ש המקובלים דהשם של אדם הוא נשמתו בסוד נפש חיה הוא שמו, וא"כ יש לנקבה ההיא נשמת זכר ואז איננה מסוגלת להוליד בנים, וגם אם תלד לא תלד אלא נקבה אחת.

הבדל בין קריאת זכר שם נקיבה לקריאת זנקיבה שם זכר

עוד כתב בספר הנ"ל טעם מדידיה, מפני כי זכר ודאי יש לו מעלה וקדושה יתירה מנקבה, כי הזכר מקיים כמה וכמה מצוות עשה משא"כ הנקבה, ע"כ אם קוראין שם הזכר בשם נקבה שמתה, ודאי יש לה עלייה ומעלין בקודש, משא"כ אם קוראין נקבה על שם זכר המת ח"ו ירידה היא לו. יש בזה חידוש, שקריאת שם ע"ש משהוא אינו רק משפיע על מי שמקבל השם, אלא שגם משפיע על מי שקוראים על שמו.

הציץ אליעזר מסיים, באשר ע"כ נלפענ"ד דבעל נפש יחוש לעצמו, ולא יקרא לנקבה אחרי שם של זכר.